

Motion till riksdagen

1989/90:Ub807

av Bengt Westerberg m.fl. (fp)

Skolan

---

1. Sammanfattning

I denna motion presenteras ett liberalt reformprogram för skolan efter kommunaliseringen. Huvudinriktningen är att de nationella målen för skolan måste preciseras och förutsättningarna för skolorna att nå dessa mål måste förbättras. Kungsvägen att nå målen går över att ge de lokala skolorna såväl en stor pedagogisk frihet som huvuddelen av det skolministern kallar "driftansvaret". Programmet innehåller följande krav:

1. Precisera skolans mål och sluta nedvärdera kunskapsmålet
2. Inför "självstyrande" skolor
3. Satsa på lärarna
4. Minska byråkratin – prioritera undervisningen
5. Inför ett nytt betygssystem
6. Inför rätt att välja skola.
7. Individualisering, bl a genom mindre klasser
8. Skolstart för de flesta barn vid sex års ålder
9. Rättvis behandling av friskolor
10. Prioritering av baskunskaperna
11. Släpp in föräldrarna
12. En flexibel gymnasieskola

2. Inledning

2.1 Dramatiskt skolår

Efter det dramatiska skolåret 1989 med strejker, demonstrationer, minister-skifte och till sist det beramade kommunaliseringsbeslutet, måste det skolpolitiska arbetet nu i viktiga avseenden starta på nytt.

Men för många i skolans värld känns ansträngningar att förbättra skolan som ett sisyfosarbete. Det var kung Sisyfos som i den grekiska mytologin var dömd att rulla ett klippblock uppför ett berg, endast för att ständigt se det rulla ner igen. Det gångna året har inneburit allvarliga bakslag. Bitterheten

bland lärare är djupare och de obesvarade frågorna om framtiden är fler än för ett år sedan. Det är svårt att fylla platserna på lärarhögskolorna. Men likt kung Sisyfos måste vi än en gång börja rulla klippblocket uppför berget, även om det sker från ett sämre utgångsläge.

Ett centralt inslag i föreliggande motion är att Sverige nu behöver en debatt om skolans mål. Vi anser att socialdemokraterna nedvärderar kunskapsmålet. Folkpartiet vill betona det ytterligare i förhållande till den aktuella skolpolitiken. Det gäller inte minst på högstadiet och gymnasiet. Där skall vi ta till vara det bästa i det som brukar kallas läroverkstraditionen. Den skall inte förtalas utan förstärkas.

Folkpartiet fäster också stor vikt vid skolans sociala mål. Skolan ska stödja hemmen i deras fostraruppgift, ge trygghet och kontakter över klassgränser. Varför har skolan i så stor utsträckning misslyckats med att nå jämlikhetsmålet? Och vilken jämlikhet kan skolan uppnå?

Det är inte en svartmålning utan ett faktum att bitterheten och misstron mot politiker har fördjupats hos många lärare. Det är nödvändigt att omedelbart påbörja det mödosamma arbetet med att överbygga den förtroendeklyftan.

Vi har tagit upp problemet flera gånger – även i folkpartiets skolmotion för ett år sedan. Utgångspunkten var besvärlig redan då, men är ännu svårare nu. När skall socialdemokraterna börja utveckla skolan med lärarna istället för mot lärarna?

Beslutet om kommunalisering har ändrat förutsättningarna för diskussionen om var och hur beslut skall fattas i skolsystemet. Beslutet har givit upphov till fler frågor än det besvarat.

Arbetet med ett nytt statsbidragssystem kompliceras av att riksdagen, tvärtemot den inriktning som det tidigare rått enighet om, beställde ännu ett specialbidrag, nämligen ett till skollokaler.

Folkpartiet anser att beslutet att kommunalisera lärartjänsterna var olyckligt, både i sak och form. Om det – mot förmodan – skulle visa sig att det politiska läget förändrats så, att beslutet kan rivs upp under vårriksdagen, kommer vi att medverka till det.

Om beslutet står fast kommer folkpartiet på alla sätt att verka för att dess skadeverkningar minimeras. Till det arbetet hör att söka skapa garantier för att det lokala politikerinflytandet inte blir större än att de verksamma i den lokala skolan – lärarna och den övriga personalen, föräldrarna och eleverna – har en stor sfär som de kan påverka.

Det är nästan patetiskt att regeringen i budgetpropositionen, några veckor efter riksdagsbeslutet, yrvaket börjar tala om riskerna för att kommunalpolitikerna kommer att lägga sig i skolfrågor som de inte har med att göra, t ex frågor av pedagogisk karaktär. "För att undvika onödiga kompetensvister bör skiljelinjen mellan de pedagogiska och politiska besluten göras tydligare än idag" skriver utbildningsministern efter samråd med skolministern. Hur ska det gå till? Det problemet är ett av de många som regeringen borde ha haft en lösning på innan förslaget lades fram.

Det finns säkert anledning för alla partier att i en situation där kommunernas inflytande över skolan kraftigt ökar, stimulera den interna skoldebatten. Utbildning av partiernas kommunala skolpolitiker blir viktigare än någon-

sin. Folkpartiet kommer på skilda sätt att ta nya initiativ i vårt interna arbete för att en liberal skolpolitik ska bli tydligare i såväl kommunala skolstyrelser som riksdagsarbetet.

Den liberala skolpolitiken har på ett djupgående sätt påverkat vårt land sedan 1840-talet. Under 1900-talet har svensk skolpolitik i huvudsak formats i brytningspunkten mellan liberal och socialdemokratisk utbildningssyn. En period då det liberala inflytandet var svagt i skolpolitiken var den s.k. flumperioden i slutet av 60-talet och början av 70-talet. Den gav upphov till betydande problem i skolan. Det är ett oroande perspektiv om socialdemokraterna efter ett antal år av tvekan nu bestämt sig för att forma den svenska skolan tillsammans med kommunisterna. Det är definitivt inte den skolpolitiken Sverige behöver.

2.2 Några ljuspunkter

Det är inte säkert att det alltid är de viktigaste händelserna som får de största rubrikerna. Vi vill peka på ett par händelser som inte har uppmärksamats särskilt mycket, men som kan komma att få stor skolpolitisk betydelse. De berör det vi tror är en viktig förändring i den svenska skolan, nämligen införandet av det vi kallar "självstyrande skolor" i kombination med en vidgad rätt att välja skola. Hittills har förändringar i den riktningen stoppats av en riksdagsmajoritet bestående av socialdemokraterna, centern och vänsterpartiet kommunisterna, men mot slutet av 1989 kom tecken som tyder på att motståndet sviktar. Det kan visa sig vara det på lång sikt viktigaste som hände i skolpolitiken under 1989:

– I förslaget till nytt partiprogram för centerpartiet, "Grön framtid", avslutar sig programkommissionens majoritet till den syn som hittills hävdats av folkpartiet, moderaterna och miljöpartiet. Endast en ledamot i kommissionen vidhåller den linje som centerns företrädare i utbildningsutskottet hittills hävdade. Kanske är centern på väg att svänga i dessa viktiga frågor.

– I Göteborgs kommun har socialdemokrater och kommunister lagt fram förslag om att föräldrakooperativa skolor ska få samma stöd som kommunala skolor. Förslaget stöds självfallet av de andra partierna, som redan tidigare agerat i samma riktning. Den tidigare vpk-politikern, numera socialdemokraten, Per Kågesson har framfört liknande tankegångar. Kanske är också de två återstående partierna i riksdagen på väg att svänga i frågan om rätt att välja skola!

Det finns också några få andra ljuspunkter att peka på från 1989 ur skolpolitisk synvinkel.

– Lärarlönerna höjdes mer än de flesta andra gruppers löner. I ett samhällsekonomiskt perspektiv kan miljardrullningen i avtalsrörelsen, för att få igenom kommunaliseringen, visa sig ödesdiger, men i ett renodlat skolperspektiv är det positivt att en kraftig uppvärdering av lärarna kommer till stånd.

– Socialdemokratins motstånd mot en betygsutredning bröts. Äntligen öppnas möjligheten att bli av med det relativa betygssystemet.

– Riksdagen sa nej till det förslag om betygssättning i allmän och särskild kurs som i praktiken skulle ha avskaffat den valmöjligheten i högstadiet.

2.3 Kommunaliseringsbeslutet

Mot folkpartiets kraftiga varningar drev regeringen i december alltså igenom beslutet om en kommunalisering av lärartjänsterna. Både till form och innehåll var beslutet mycket olyckligt.

Förändringen är den största i skolväsendet på årtionden. Den var mycket slarvigt förberedd. Den statliga utredning som helt nyligen arbetade med frågan kom fram till att inte lägga ett förslag om kommunalisering. Regeringens sammanblandning av en politisk fråga med avtalsrörelsen skapade en allvarlig arbetsmarknadskonflikt som drabbade tredje man hårt. Det är uppenbart att hela uppläggningen av avtalsrörelsen på lärarområdet dirigerades från utbildningsdepartementet. Det är bra att konstitutionsutskottet granskar om något i skolministerns agerande i lönerörelsen varit okonstitutionellt.

På punkt efter punkt har regeringens argumentation varit oklar. Det gäller också beskedet kring de punkter som socialdemokraterna måste acceptera i förhandlingar med vpk för att få igenom förslaget. Exempelvis har det varit omöjligt att få någon auktoriserad tolkning av hur löftet om högst ca 25 elever i varje klass ska tolkas. Skolministern har sagt att det inte alls är säkert att löftet leder till en minskning av klasserna medan vpk vidhåller att så kommer att bli fallet. Det är också oklart vad det kostar statskassan.

Regeringen skriver i budgetpropositionen: "Genom riksdagsbeslutet iklädde sig Sveriges kommuner ett stort ansvar för skolan." Den egendomliga meningsbyggnaden är en spegling av hur oklar ansvarsfördelningen för framtidens skola är. Det är visserligen så att Kommunförbundets styrelse i uttalanden varit positiv till en kommunalisering. Men någon seriös analys av formerna och förutsättningarna för ett större kommunalt ansvar för skolan har inte skett. En korrektare formulering hade varit att "genom riksdagsbeslutet ikläddes Sveriges kommuner ett stort ansvar för skolan". Hur det ska gå till i praktiken återstår i stor utsträckning att lösa.

3. Ett liberalt skolprogram

3.1 Precisera skolans mål och sluta nedvärdera kunskapsmålet!

Det sägs nu allmänt att den svenska skolan ska förändras från regelstyrning till målstyrning.

Mot den bakgrunden ter det sig paradoxalt att vi de senaste åren knappast haft någon debatt om skolans mål. Det ska säkert inte tolkas så att det råder klarhet och enighet om skolans mål. Tvärtom talar mycket för att oklarhet och oenighet om målen är ett av skolans största problem. Förra årets djupgående skolpolitiska konflikt torde ha bottnat i olika syn på skolans mål.

Professor Torsten Husén konstaterade i ett anförande för något år sedan att 1946 års skolkommision diskuterade målfrågorna i sitt huvudbetänkande. Husén fortsatte: "Men under de 40 år som gått sedan dess har vi fått fram nya läroplaner utan att man riktigt på allvar har diskuterat de viktiga målfrågorna."

Efter kommunaliseringsbeslutet blir målfrågorna än viktigare. Precisa mål, uttryckta i t. ex. läroplaner, blir statsmakernas kanske viktigaste instrument att påverka skolutvecklingen i landet.

Ofta sägs det att skolan har två mål: det ena är att ge kunskap, det andra är av mer socialkaraktär. Skolan ska vara fostrande och personlighetsdanande, utjämna klyftor och bidra till att barnen får en trygg uppväxt.

De aktuella problemen på detta område förefaller vara två. Det ena är vilket inbördes förhållande de båda målen ska ha. Senare tids socialdemokratiska skolpolitik ger intrycket att det "sociala" målet nu värderas högre än kunskapsmålet.

Det andra problemet är att det "sociala" målet är så oprecist. Är skolans mål att avskaffa klassamhället? Ska skolan ha ett ansvar för barnen också på icke skoltid? Ska skolans värderingar prägla också skolbarnomsorgen? Är målet att alla svenska ungdomar av jämlikhetsskäl ska gå lika länge i skola? Är ett mål med den svenska skolan att barnens föräldrar ska kunna vara i arbetslivet så mycket och så ostörda som möjligt?

Det är naturligtvis inte så att det råder en fullständig enighet om hur kunskapsmålet ska uttydas. Det finns i den pedagogiska världen en ständig debatt om kunskapsbegreppet, som ibland också når ut till en bredare krets. Men i jämförelse med den betydande osäkerhet bland skolfolk och skoldebattörer om innebörden i det "sociala" målet är tolkningen av kunskapsmålet tämligen okontroversiell.

Däremot tycks det som sagt råda osäkerhet om vilken vikt kunskapsmålet ska tillmätas. Vi delar den uppfattning som många framfört på senare tid, att aktuell socialdemokratisk skolpolitik på ett oroande sätt tonar ner kunskapsmålet.

Författaren Agneta Pleijel menar i en intervju i Expressen den 11 januari i år att skolan sviker de svagaste genom sin likgiltighet för kunskaper. Hon fortsätter: "Jag är medveten om de statistiska orättvisorna där barn från gynnade miljöer har en fördel. Men betyder det att kunskapsidealen i sig är dåliga? Man genomför inte jämlikhet genom att förakta kunskap."

Regeringens agerande bildar ett mönster som är illavarslande.

Uppläggnings- och avtalsrörelsen var på flera sätt en tydlig signal. Längre utbildning och undervisning på en nivå med tyngre kunskapsstoff, där kunskaperna dessutom hela tiden förändras och där elevernas prestationer ska betygssättas, premieras inte. Den kraftiga betoningen av närvaro i skollokaler tolkas också av många lärare som om arbetsgivaren tillmäter fysisk närvaro större vikt än goda insatser på lektionerna.

Samtidigt nedvärderas ämnena och ämneskunskaperna. Ämnesinstitutioner förfaller för att de gamla huvudlärar- och institutionsföreståndartjänsterna har avskaffats. Folkpartiet har länge arbetat för ett återinförande.

Den nya lärarutbildningen ger de blivande högstadielärarna betydligt mindre ämneskompetens i vissa ämnen än dagens högstadielärare. Folkpartiet motsatte sig den s.k. lärarutbildningsreformen.

Senfärdigheten när det gäller att åtgärda bristen på behöriga lärare, lärobokseländet och det orimliga betygssystemet hör också till bilden.

Eftersom måldiskussionerna kommer att bli allt viktigare vill vi något redovisa folkpartiets syn på skolans mål.

En utgångspunkt är att kunskap blir allt viktigare.

Kunskap har alltid varit viktig – för individer och för samhällen. Men i vår tid ser vi hur kunskap i ordets vidaste mening håller på att bli den helt avgörande produktions- och konkurrensfaktorn på bekostnad av råvaror och kapital. Allt tyder på att den utvecklingen kommer att fortsätta. I "informationsamhället" blir satsning på kunskap – alltifrån spaning efter ny kunskap i spjutspetsforskningen till spridning av viktig och etablerad kunskap till alla – en tvingande nödvändighet för varje nation som vill bevara och utveckla sin välfärd. För individerna blir kunskap ett allt viktigare medel att förverkliga sina drömmar och livsmål.

Det är därför morgondagens svenska skola måste bli så mycket bättre än dagens. Man kan och bör diskutera hur bra dagens svenska skola är. Det som är uppenbart för oss är att den skola vi nu planerar för, säg sekelskiftets skola, måste vara avsevärt mycket bättre än vår nuvarande, helt enkelt därför att kraven på skolan kommer att vara så mycket större då. Då har vi definitivt inte råd med en skola som dödar nyfikenhet eller inte tar tillvara allas kreativitet. Då måste vi helt enkelt ha en skola som tar till vara och vidareutvecklar varje ung människas inneboende förmåga.

Kunskap måste vara det mest centrala begreppet i skolan. Visserligen har skolan en uppgift som går utöver själva kunskapsförmedlingen, nämligen att stödja hemmen i deras fostrande och personlighetsdanande gärning, men också i den uppgiften används kunskapsförmedlingen som arbetsmetod. Genom att, till exempel, göra läxor vänjer sig eleven vid att planera sin tid och arbeta självständigt. Mänskliga egenskaper som tolerans och hänsyn tränas i det dagliga umgänget inom skolan, men byggs också under och motiveras med kunskaper. Att ha kunskaper – och i det ordet inbegriper vi även färdigheter – bidrar till att bygga upp självförtroendet, vilket är en viktig uppgift för skolan. Man kan alltså säga att kunskap är skolans mål och medel.

En annan utgångspunkt för vår utbildningspolitik och därmed för vår syn på skolans mål är en liberal människosyn. Kärnan i den är att människor kan utvecklas, växa. Det är på enskilda människors förmåga att skapa, ta ansvar och finna lösningar som hela samhället vilar. Skolan ska vara ett uttryck för samhällsgemenskapens vilja att ge varje individ maximalt goda förutsättningar att utveckla sin inneboende förmåga – hela samhället har intresse av att så sker.

Det skulle vara av värde om skoldebatten i högre grad än idag handlade om skolans innehåll. En vitalare mäldiskussion kan förhoppningsvis bidra till det.

Till en sådan diskussion hör också de etik- och normfrågorna. Skolan är politiskt och livsåskådningsmässigt neutral men den är inte och kan aldrig vara värdemässigt neutral. Skolan hävdar etiska principer om allas lika värde, respekt för oliktankande etc. Var går gränsen för det som inte kan tolereras? I ett mångkulturellt samhälle blir den frågan svårare men viktigare. Frankrike har nyligen skakats av en svår skolstrid som rörde en fråga som snarare är av etnisk än etisk karaktär, nämligen muslimska flickors rätt att bära slöja på skoltid. Men det går att föreställa sig andra frågor där skilda synsätt på etik kan komma att bryta sig mot varandra och ge upphov till en lika inflammerad konflikt.

Skolan måste ge utrymme för etisk diskussion och fostran. Religionskunskapslektionerna ger naturligen sådana möjligheter, men etiskdiskussioner kan komma in i många sammanhang. Här är det också viktigt att vara observant på det som brukar kallas "den dolda läroplanen". Det hör naturligtvis inte vara så att skolan undervisar i en etik men själv tillämpar en annan. Den rädsla för etik- och normfrågor som länge präglade skolan måste nu vara borta, för utan en etisk grund får vi aldrig en bra skola.

Alla skall ha rätt till en grundutbildning av god kvalitet. Föräldrarnas rätt att bestämma över sina barns utbildning, som vi tillmäter stor betydelse, omfattar inte rätten att hindra barnen att få grundutbildning eller rätten att ge barnen en undervisning som strider mot de demokratiska och etiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

Den liberala människosynen betonar också det faktum att alla människor är olika. Varje individ är unik. Det måste få konsekvenser för skolsystemet. Undervisningen måste i högre grad individualiseras.

Skolan ska bidra till att utjämna sociala skillnader, även om vi inte skall inbillas att skolan ensam kan uppnå ett avskaffande av klassamhället. Det är bra att barn ur olika sociala miljöer går i samma skola och i samma klass. Men ibland kommer den ambitionen i konflikt med andra mål.

En intressant illustration till det är de tidigare nämnda planerna på kooperativa skolor i Göteborg som bl.a. socialdemokraterna och kommunisterna arbetar med. Så här säger en av initiativtagarna, den socialdemokratiska skolpolitikern Marianne Fagberg i Dagens Nyheter den 27 oktober 1989: "Samtidigt finns ju risken för ökad segregation eftersom varje skola kommer att få sin egen profil. Föräldrakooperativet väljer ju självt vilka områden av läroplanen som ska få störst betydelse i undervisningen. Men den risken är värd att ta för att engagera föräldrarna i skolarbetet."

Vi anser att vi i vår skolpolitik gör en rimliga avvägningar mellan de mål vi angivit. Vi tror inte att den nödvändiga pedagogiska förnyelsen kan åstadkommas utan att frihetsgraden i systemet ökas radikalt. Vi är helt övertygade om att det kommer att innebära att skolan blir bättre för alla, även om skillnaderna, olikheterna i fråga om metoder, kommer att bli större.

Den svenska skolan kommer med våra förslag att förbli en jämlik skola - vi tror att den i vissa avseenden kommer att bli bättre för t ex elever från hem utan studietradition.

3.2 Självstyrande skolor

Beslutet att kommunalisera lärarna har ställt frågan om ansvarsfördelningen mellan politikerna och de i skolan verksamma på sin spets. Det häftiga motståndet bland lärarna mot en kommunalisering bottnade till stor del i en fruktan för ett för stort inflytande i skolan från kommunalpolitikerns sida. Det gäller t.ex. situationen där en lokal opinion kritiserar en lärares undervisning. Regeringen erkänner nu i budgetpropositionen: "Decentraliseringsprocessen innebär i sådana situationer en risk för sammanblandning av det politiska och det professionella ansvaret."

Folkpartiet tror att det är viktigt att friheten för den lokala skolan och de som verkar där är mycket vidsträckt och betydligt större än idag. Vi tror att

en utveckling i den riktningen i själva verket är nyckeln till lösningen på de flesta av skolans nuvarande problem.

Vi vill något utveckla bakgrunden till vårt förslag om en långtgående decentralisering.

Det existerar f.n. en djup klyfta i beskrivning av verkligheten mellan dem som är utanför och innanför skolsystemet. De utanför konstaterar att Sverige har världens dyraste skola. De resurser per elev ökat avsevärt, samtidigt som produktiviteten tillåtits sjunka. De innanför upplever att arbetsbördan ökar och resurserna minskar. De känner sig låsta och kan ofta inte föreslå någon annan lösning än ytterligare resurstillskott.

Vi tror inte att några större resurstillskott till skolan är realistiska under den närmaste tiden utöver dem som följer automatiskt av 1989 års löneavtal. Vi tror dessutom inte att ytterligare resurser i sig själva skulle lösa särskilt många problem.

Enda sättet att överbrygga den här klyftan är att göra systemet mera överblickbart för dem som ska verka i det. Man accepterar bristande resurser på ett område om man själv varit med och prioriterat ett annat. Det är lokalt man vet var besparingsmöjligheterna finns. Det är på den egna skolan man vet vilka problem som är de största och kan hitta de praktiska lösningar som fungerar. Det är lokalt man kan få fram ett verkligt engagemang från lärare, elever och föräldrar.

Har man inte den här lokala friheten idag?

Även här skiljer sig verklighetsbilden. Den här gången går skiljelinjen mellan centrum och periferi. Centrala skolbyråkrater menar att årtiondens decentraliseringsbeslut lett till en situation där de lokala beslutsmöjligheterna är mycket vidsträckta. Ute på skolorna klagar man ständigt över att allt bestäms "uppifrån" och – än värre – att lokala initiativ stoppas. Själva klyftan i beskrivning illustrerar huvudproblemet.

Båda sidor kan ha rätt. En del beslut har förvisso decentraliserats, men om decentraliseringen stannar på en länskolnämnd eller på ett kommunalt skolkontor kan det i periferin likväl upplevas som om beslutsrätten ligger långt borta. Det tycks också finnas ett visst psykologiskt motstånd mot att fullt utnyttja de frihetsgrader som systemets centrum har beviljat. Men det är också lätt att hitta exempel på saker och ting som borde få avgöras lokalt som idag kräver beslut högre upp i systemet.

Försök med självstyrande skolor pågår på flera håll i Sverige. I Piteå har man t.ex. prövat lokalt budgetansvar på varje skola i många år, med enbart positiva erfarenheter. I Stockholms kommun talar man om "självförvaltning" och tanken är att varje skola ska ta ansvar för den egna ekonomin och verksamheten.

Vi tror man kan gå ännu längre än man gjort i dessa båda kommuner. Skolorna med enskild huvudman, de s.k. friskolorna, kan tjäna som exempel. Den utvärdering som professor Sixten Marklund härom året gjorde på regeringens uppdrag visar att de positiva resultaten i friskolorna beror på att man kan skapa sammanhållning i skolan, bl.a. genom en vidsträckt egen beslutsrätt.

Aktuella forskningsrön från USA visar också att skolor med långtgående

beslutsbefogenheter när bättre resultat än skolor som är mycket beroende av anslagsbeviljande myndigheter högre upp i systemet.

Folkpartiets syn i dessa frågor delas av Hem och Skola-rörelsen. Också på fackligt håll har ett visst intresse kunnat skönjas. Tidningen Skolvärlden, organ för Lärarnas Riksförbund, skrev i en ledare den 7 april 1989 följande: (Det borde) "nu vara dags att på allvar diskutera, inte kommunalisering av skolan, men väl frågan om en decentralisering av beslutanderätten över skolan direkt ut från statsmakten till den enskilda skolans personal, föräldrar och elever. Kanske är tiden mogen för lärarna och deras organisationer att byta tankar när det gäller den hittillsvarande inställningen till, inte så mycket en kommunaliserad skola, men väl en till de enskilda skolorna decentraliserad beslutanderätt över ekonomi, organisation, lokaler, läromedel, skolmat och skolskjutsar."

Allt ska givetvis inte delegeras till varje skola att besluta om. Sverige ska fortfarande ha ett skolsystem som är likvärdigt över hela landet och där en kärna av kunskaper är gemensam. Det förutsätter att riksdagen dels slår fast de grundläggande värderingar som ska prägla all undervisning i Sverige, dels en läroplan som bl a anger vilka ämnen som är obligatoriska och vilka huvudmoment alla måste undervisas i. Enligt vår mening förutsätter detta nationella skolprogram också att staten genom utjämningsbidrag ser till att skolor av god kvalitet kan finnas i alla kommuner.

Också i folkpartiets Sverige behövs kommunala skolstyrelser, även om de "självstyrande skolorna" och "elevpengen" i kombination gör att deras uppgifter sannolikt blir färre än idag. Kommunerna är ansvariga för att det finns skolor åt alla och fungerar som arbetsgivare åt personalen i de allmänna skolorna. Även i ett läge där skolpengsystemet utvecklats långt och i princip allt stats- och kommunstöd till skolsektorn kanaliseras via "elevpengarna" kommer det säkert att behövas kompletterande finansiering i vissa fall, t.ex. då skolan ska ta emot en gravt handikappad elev.

Eftersom vi anser att betydligt fler beslut än i dag bör fattas på den enskilda skolans nivå tror vi det behövs ett beslutsorgan på den nivån. Det bör bestå av rektor som ordförande och representanter för lärare, elever och föräldrar. Skolrådets beslutsrätt avgörs av den kommunala skolstyrelsen. I första hand anser vi att beslut som i dag fattas av skolstyrelsen eller av den kommunala skolförvaltningen skall överflyttas till lokala beslutsorgan som vi föreslår skall kallas "skolrådet". Eventuellt kan också vissa av rektors beslutsbefogenheter överföras till skolrådet.

När det gäller rektorerna tror vi generellt att det är bra om de i högre grad än vad som är vanligt i dag utövar "ledarskap" i skolan. Rektorerna bör inte vara anonyma administratörer utan pedagogiska och verksamhetsmässiga ledare. Beslutsfunktioner som naturligen ingår i utövandet av det ledarskapet bör alltså inte överflyttas till skolrådet.

Det går inte att säga vilken pedagogisk metod som är den bästa. Just därför är det så fel att likrikta det pedagogiska innehållet i skolan så hårt som nu sker. I stället vill vi skapa mycket mer av mångfald i fråga om pedagogiska metoder. Det finns forskningsresultat som visar att skolor med någon typ av "profil" når bättre resultat än andra skolor – oavsett vilken "profil" det är!

3.3.1 En bättre personalpolitik

Det är nödvändigt att ta itu med personalpolitiken i skolan. Hand i hand med decentraliseringen måste en satsning på lärarna komma till stånd. De båda förändringarna förutsätter varandra.

En decentralisering i en situation där lärarna är avogt inställda till skolan kan haverera totalt. Den kan bara lyckas om lärarna är entusiastiska. Å andra sidan ökar förutsättningarna att åstadkomma den entusiasmen och arbetsglädjen i de självstyrande skolorna.

Begreppet "satsa" är oprecist, men det speglar att det är många olika åtgärder som måste till. Problemen idag är av både ekonomisk och psykologisk art.

Vissa problem är uppenbara: det är svårt att rekrytera lärare och allt fler lärare söker sig bort från skolan. I folkpartiets partimotion om skolan för ett år sedan liknades regeringens uppträdande på skolområdet vid en elefants i en porslinsbutik. Vi syftade bl.a. på den okänslighet som präglade besparingsförslaget i budgetpropositionen i relation till givna löften från valrörelsen och SAP-kongressen. Sedan dess har kommunaliseringsfrågan tillkommit, och vi har tyvärr ingen anledning att ändra vår karaktäristik.

Regeringen har gång på gång vidtagit åtgärder som skapat besvikelse och irritation i den svenska skolan i allmänhet och i lärarkåren i synnerhet. Vi upprepar det vi – utan framgång då – sa för ett år sedan: Från och med nu bör åtgärder som ökar lärarnas arbetsglädje och motivation prioriteras framför sådana som kan befaras ha motsatt effekt.

Självfallet måste politikerna ibland vara beredda till strid också mot lärarnas fackliga organisationer. Folkpartiet har inte tvekat att inta ståndpunkter när vi ansett att andra intressen måste väga tyngre än lärarnas fackliga krav. Det krav som arbetsgivarsidan framförde i förra årets avtalsrörelse på att lärarnas fortbildning i huvudsak ska äga rum på icke-lektionstid har haft folkpartiets stöd sedan länge, trots att det väckt fackliga protester. I det fallet har vi ansett att elevernas intresse av att få sina lektioner måste ta över lärarnas rätt till ett ograverat sommarlov. Det är mycket bra att den frågan nu är löst.

Det är olyckligt om politikerna genom sitt agerande spär på en bland lärare redan utbredd känsla av att deras insatser ses med misstro. Minnen av gamla uttalanden från s-håll, t.ex. det om att skolan kan bli bra först när vi fått en ny lärargeneration, blandas med nyare, t.ex. sådana som att lärarnas arbetstider måste regleras eftersom många inte arbetar tillräckligt. Domen i Högsta Domstolen mot en lärare som ingrep för att avstyra misshandel förvånade många. Resultatet av allt detta blir att känslan av misstro från det omgivande samhället förstärks.

Även om kommunaliseringsbeslutet – vad som än sägs officiellt – kommer att bryta väg för vissa inslag av individualiserad lönesättning, t.ex. så att kommuner med lärarbrist höjer lönerna mer än andra, kvarstår det faktum att de fackliga organisationerna starkt motsätter sig alla former av "prestationslön". Men bristen på "karriärmöjligheter" är ett stort problem, liksom

det faktum att skolan har svårt att finna former för att premiera särskilt goda arbetsinsatser. Det är ett faktum att för lärare som vill gå vidare men stanna inom skolan finns bara alternativen att bli skolledare, bli speciallärare eller facklig funktionär. Alla tre alternativen innebär att de flesta elever går miste om den läraren, vilket i många fall är synd.

En lösning kan vara att försöka skapa en karriärstege för lärarna. Exempelvis kan man återinföra tjänsterna som huvudlärare och institutionsföreståndare, öka antalet lektorat och göra större ansträngningar att fylla dem som finns. Vi för i avsnittet om gymnasiefrågor ett något utförligare resonemang om lektorsfrågor.

3.3.2 Återinför betygen i lärarutbildningen

Det är ett stort ansvar som läggs på lärarna på lärarhögskolorna att inte godkänna sådana lärarkandidater vilka inte klarar av sina studier eller vilka tidigt framstår som olämpliga som lärare. Att det ibland brister i detta ansvar vittnar många om som med oro tyckt sig se en ökning av antalet unga lärare som nästan omedelbart misslyckas i sin yrkesroll.

Mot denna bakgrund tror vi att det var ett misstag att ta bort betygen i lärarskicklighet och de graderade betygen i ämneskunskaper. För närvarande ges bara betygen godkänd eller icke godkänd i ämneskunskaper.

Vi anser därför att bedömningen av lärarskicklighet skall återinföras och att en tregradig betygsskala skall tillämpas vid bedömningen av ämneskunskaperna. Förutsatt att lärarkandidaten bedöms av flera av varandra oberoende metodiklektorer bör en bedömning i tre grader också kunna ske av lärarskickligheten. Men det finns anledning understryka att lika viktigt som det är att sätta betyg är att genom studierådgivning avråda elever vilka kan förutsättas vara olämpliga att bli lärare från att påbörja eller fortsätta sina studier.

3.3.3 Fortbildning och utbytestjänstgöring m m

Inom läraryrket talas det numera, liksom i vissa andra yrkeskårer, om "utbrändhet". Lärare säger sig inte orka med att år efter år prestera en bra och inspirerad arbetsinsats under de pressande förutsättningar som ofta råder. Det är inte svårt heller för utomstående att förstå att sådana känslor kan komma. Det är en viktig uppgift för skolledarna och skolpolitikerna att finna vägar att möta denna problematik.

Lärarnas kunskaper och hängivenhet för sin yrkesuppgift är skolans främsta kapital. Det är viktigt att deras arbetsglädje hålls uppe och att deras kunskaper hålls aktuella. Fortbildning och vidareutbildning är viktiga inslag i personalutvecklingen. Genom riksdagsbeslutet och avtalet hösten 1989 vidgas möjligheterna till en kraftig satsning på lärarnas fortbildning. Det som är angelägnast torde vara att satsa på fortbildning i skolämnena.

En möjlighet som bör provas oftare är att lärare under en termin eller ett läsår ges tillfälle till utbytestjänstgöring på någon annan arbetsplats, t.ex. inom kommunen. Det kan bli ett alternativ till att helt lämna lärarbanan. Kanske kommer känslan för yrket tillbaka när man får lite distans till det.

3.3.4 Intensifiera jämställdhetsarbetet!

Mot. 1989/90

Ub807

Skolan är tyvärr en värld som till eleverna förmedlar mycket traditionella könsrollsbilder. I viss utsträckning har problemen blivit värre. Kvinnorna dominerar totalt som låg- och mellanstadielärare. Det är av naturliga skäl olyckligt. Det är också orimligt att män i så hög utsträckning sitter på skolledartjänsterna.

Jämställdhetsarbetet i skolan måste drivas med större frenesi. Alla partier har instämt i vikten av detta, men sanningen är att det – till skillnad från en del andra samhällsområden – inte hänt särskilt mycket i praktiken. Folkpartiet har haft ett antal konkreta förslag utöver vad de andra partierna har föreslagit. Dit hör t ex att en särskild handläggare på varje länskolnämnd skall få ett ansvar för jämställdhetsfrågorna. Vidare har folkpartiet föreslagit att jämställdhetsfrågorna måste ges ett större utrymme i lärarutbildningen. Med tanke på den aktuella situationen i skolan borde dessa förslag snarast förverkligas.

Folkpartiet utvecklar frågan om jämställdhet i utbildningen ytterligare i en särskild partimotion.

3.4 Minska byråkratin

Skolan har med åren blivit alltmer byråkratiserad. Utgifterna för administration har ökat medan utgifterna för undervisning har stagnerat eller sjunkit.

Systemet har blivit oerhört komplicerat. Som exempel kan nämnas att det för 25 år sedan fanns mindre än tio yrkeskategorier representerade i skolan förutom lärare – i dag har den siffran stigit till 30!

En grundläggande orsak till den växande byråkratin är enligt vår mening att beslut fattas på fel nivå. Om besluten fick fattas närmare eleverna skulle de inte bara bli bättre utan också kräva mindre byråkrati. Ett sådant mer decentraliserat system kräver ett nytt statsbidragssystem.

En långtgående decentralisering gör det möjligt att minska byråkratin. I det ligger både färre administratörer och mindre pappersflöden, sammanträdestid, statistik- och enkätverksamhet m.m. Å andra sidan kan den statliga skoladministrationen inte avskaffas, för just den långtgående decentraliseringen kräver att myndigheterna har förmåga att ingripa snabbt och effektivt när lokala skolor i undantagsfall bryter mot de få principer och regler som finns kvar.

Ett särskilt problem som vi under årens lopp många gånger tagit upp från folkpartiets sida är det byråkratiska skolspråket. Det är ett sofistikerat instrument som kan användas av dem som inte vill se en bred debatt om den svenska skolan.

Till vår besvikelse måste vi konstatera att vår kamp mot obegripliga förkortningar och krångliga fackuttryck inte har varit särskilt framgångsrik. Effekten blir att de som mer än några andra borde delta i diskussionen om framtidens skola – föräldrarna och barnen – avskräcks från att yttra sig. Trots påpekanden kommer ständigt nya utredningar med nyskapade ord och nya förkortningar som gör det hart när omöjligt för icke-initierade att ta del av materialet. En lärare (!) påpekade den 10 augusti i en insändare i Expressen hur många obegripliga ord som finns i det remissmaterial som nu gått ut om planerade förändringar i gymnasieskolan:

”studievägsstruktur”, ”ämnesbanker”, ”ingång” (start i gymnasieskolan), ”utgång” (specialkurs) eller ”koncentrerad yrkesförberedande utbildning med olika sorters specialiseringar eller teoretisk variant med fria val som stimuleringsseffekt”.

Mot. 1989/90
Ub807

3.5 Ett nytt betygssystem

Det är mycket positivt att socialdemokraterna nu accepterat att betygsfrågorna ska utredas på nytt och att detta, i ett andra skede, ska ske med parlamentarisk medverkan. Det relativa betygssystemet har åstadkommit mycken skada och det bör snarast bytas ut.

De politiska motsättningarna kring betygen har länge varit stora. Även om åsiktsskillnaderna av allt att döma minskat är positionerna alltså så olika att det inte blir helt lätt att utforma ett betygssystem med brett politiskt stöd.

Men en bred enighet är mycket önskvärd. Beslutet om ett nytt betygssystem bör fattas med sådan majoritet att det kan antas bli bestående för lång tid.

För att det arbete som nu förestår ska bli framgångsrikt krävs dels ett bra faktaunderlag, dels en vilja till dialog och kompromisser mellan partierna.

Folkpartiet har mycket klara utgångspunkter i den dialog som nu förhoppningsvis förestår.

Vi anser att de främsta syftena med betyg i skolan är att motivera eleven och ge information till eleven och föräldrarna. Betygen har också en roll som instrument vid utvärderingen av undervisningen. Målrelaterade betyg skulle uppnå mycket av detta. Sådana betyg skulle ge varje elev möjlighet att sätta upp mål för sig själv. Han eller hon skulle veta vilket betyg vissa kunskaper motsvarade. Betygen skulle informera om vilka kunskaper eleven hade, inte relationen till klasskamraterna. Sådana betyg skulle därmed minska risken för stress och konkurrens i klassen. Målrelaterade betyg står också i överensstämmelse med den strävan efter mindre centralstyrning av skolan som vi har framfört i andra sammanhang.

Betygsskalan bör i fortsättningen omfatta sju steg (1–7). Varje betygssteg ska i princip motsvara en bestämd kunskapsmängd. Varje elev ska vid terminens början veta vad som fordras för att uppnå ett betygssteg. Betyg bör enligt vår uppfattning ges fr.o.m. årskurs 6 i grundskolan.

Betygen får dock, enligt vår mening, aldrig ersätta personliga kontakter mellan föräldrar, lärare och elever. Det som i dag kallas kvartssamtal måste utvecklas. Betygen är bara ett sätt bland andra att hålla kontakten med hemmet. Skolorna kan också välja att komplettera betyg och samtalskontakter med skriftliga omdömen. Varje elev bör inför terminsstarten tillsammans med lärare och föräldrar göra upp ett studieprogram där mål i olika ämnen sätts upp.

De elever som vill och har förutsättningar för det skall som tillval kunna läsa fördjupningskurser. Även i dessa kurser skall målrelaterade betyg mellan 1 och 7 sättas. Skolorna bör också få större frihet att ändra på timplanen och utöka tiden för tillvalet. Genom sådana timplanejämkningar kan skolorna också profilera sig.

Betygen skall kunna överklagas och prövas av en högre instans. De skall

heller inte vara definitiva. Den som vill förbättra ett betyg skall kunna göra det.

Mot. 1989/90
Ub807

Så länge betygen ska användas som den huvudsakliga urvalsmetoden till gymnasie- och högskolestudier måste betygen vara helt jämförbara över landet.

Vi har ovan skisserat principerna för ett nytt, målrelaterat betygssystem. Men om ett sådant system ska kunna användas så att alla fördelar med det utnyttjas, bör det inte belastas med uppgiften att också vara den enda avgörande faktorn vid urvalet till spärrade utbildningsvägar i högre skolformer. Då blir man genast tvungen att acceptera ett inslag av jämförelse.

Vi anser därför att betygens roll vid antagning till högre studier bör minskas och kompletteras med t. ex. antagningsprov som ordnas vid några tillfällen inför terminsstarten. I speciella fall kan anlags- och lämplighetstester komma ifråga.

3.6 Rätt att välja skola

Utbildningsministern skriver om decentralisering i inledningen till utbildningsdepartementets del av budgetpropositionen. Enligt honom är det gemensamma för alla användningar av ordet decentralisering att man "betonar värdet av att beslut fattas i den mindre samfälligheten, kollektivet eller gruppen istället för av överordnade instanser".

I liberal användning av ordet finns ännu en dimension. Den yttersta formen av decentralisering är att ge makt till enskilda individer. Att öka individernas beslutsrätt och valfrihet i skolan är i själva verket en mycket viktig uppgift.

I många länder införs nu en rätt för föräldrar att välja skola för sina barn. Det handlar inte bara eller ens huvudsakligen om att kunna välja privata skolor utan om att kunna välja skolor inom det allmänna skolväsendet. Vi menar att den rätten bör införas i Sverige.

Vi tror att rätten att välja skola har många fördelar, även om vi är medvetna om att den får betydligt mindre betydelse i de glest befolkade delarna av vårt land. Huvuddelen av gymnasie- och högstadieeleverna torde emellertid bo så till att det är realistiskt att tro att de, om de är starkt motiverade, kan ta sig till en annan skola än den närmaste.

En fördel är att eleven kan få en undervisning eller en undervisningsmiljö som passar honom eller henne bättre.

En annan fördel är att det säkert kommer att påverka skolorna. Skolan blir beroende av att eleverna vill gå där. Vi tror att det skulle påverka kvaliteten positivt. Det skulle också sannolikt främja en utveckling mot profilering, vilket vi anser är värdefullt.

Utländska erfarenheter tyder på att föräldrarnas engagemang ökar om familjerna ges möjlighet att välja skola.

Ett system med rätt att välja skola är praktiskt för människor som bor nära kommun- eller skoldistriktsgränser och för människor som flyttar kortare sträckor. Trots att skolförordningen föreskriver att familjernas önskemål ska vägas in vid barns placering på skolenhet är det vanligt att individernas önskemål väger lätt mot byråkratins synpunkter i sådana fall.

En trolig utveckling av ett friare val av skola är att möjligheten slås utnyttjas i en ganska begränsad omfattning. Föräldrar vill nog i allmänhet att deras barn skall gå i den skola som ligger närmast. Men alla skolor skulle bli medvetna om att det fanns möjligheter för föräldrarna att välja en annan skola.

3.7 Individualisera undervisningen

Ett mål för folkpartiets skolpolitik är att undervisningen i högre grad än hittills ska kunna anpassas till varje enskild elevs individuella förutsättningar. I stor utsträckning beror möjligheten till framgång på lärarnas engagemang och kreativitet. Men ett antal organisatoriska åtgärder kan stödja lärarnas strävanden.

3.7.1 Ett individuellt studieprogram

Skolan måste bemöda sig mer om att ta reda på vilket mognadsstadium en elev befinner sig på, hur mycket av undervisningen som han eller hon verkligen tillgodogjort sig och vilka individuella önskemål det finns inför fortsättningen. S.k. diagnostiska prov kan användas för detta ändamål. Regelbundna samtal bör föras med eleven och minst en gång per termin också med föräldrarna. I den mån justeringar måste göras i någon elevs timplan för att t. ex. öka antalet timmar i svenska eller matematik bör ett individuellt studieprogram för varje elev utformas i början av varje läsår. Utgångspunkterna är läroplanens kunskapskrav, elevens tidigare studieresultat och hans eller hennes intresseinriktning. I studieprogrammet fastslås vissa mål, där skrivs in behov av extraundervisning, där bedöms den lämpligaste användningen av tillvalstiden etc.

Studieprogrammet innebär förpliktelser både för eleven och för skolan. Det kan givetvis revideras under läsårets gång.

3.7.2 Individualisering inom klassens ram

I princip bör ingen elev påbörja en ny årskurs eller ett nytt moment om inte baskunskaperna i tidigare årskurs/moment lärts in. Eftersom vi menar att den önskvärda individualiseringen i de flesta fall skall ske inom klassens ram innebär det att det i samma klass kan komma att gå elever som i samma ämne läser vitt skilda moment. Detta ställer naturligtvis stora krav på lärarna. Undervisningssituationen kan komma att påminna om s.k. B-form, som var vanlig förr, alltså att barn från olika årskurser läser tillsammans. Vi tror emellertid att denna huvudprincip är den riktiga och att det gäller att på alla sätt ge lärarna det stöd de behöver för att de skall klara denna krävande uppgift. Den undervisningsform vi förordat kan sägas lägga grunden till det som kallas en årskurslös grundskola. Vissa indikationer tyder på att lärarna i de lägre klasserna lyckats bättre med individualisering än lärarna högre upp i grundskolan.

Vi vill peka på följande faktorer som kan påverka möjligheterna till individualisering:

- Klasstorleken. Ju färre elever, desto lättare att individualisera. Vi anser

det ekonomiskt realistiskt med en viss neddragning av klasstorlekarna i mellan- och högstadiet. Statsbidraget till grundskolorna bör bygga på att ingen klass ska behöva vara större än 25 elever. Riksdagsbeslutet den 8 december 1989 kan läsas som om vi nått framgång på denna punkt – det är också den tolkning vpk, som anser sig ha tvingat regeringen till en eftergift, ger spridning åt. Men riksdagsbeslutet är inte kristallklart och intervjuuttalanden av skolministern sprider tvivel. Det slutliga beskedet om vilket värde s-vpk-överenskommelsen i utbildningsutskottet har på denna punkt får vi först när de nya statsbidragsreglerna kommer och när vi får veta nivån på det framtida statsbidraget.

– Nivågruppering. Vi anser att elever som befinner sig på ungefär samma mognads- och undervisningsnivå skall kunna läsa tillsammans i en grupp. Gruppindelningen ska självfallet omprövas kontinuerligt och kunna skilja sig från ämne till ämne. Periodvis kan grupper från två eller tre klasser på samma nivå undervisas gemensamt.

– Föräldrastöd. Skolan måste kunna kräva att föräldrar hjälper sina barn när de får problem med studierna. Självfallet varierar föräldrarnas förmåga och tid. Men i rimlig utsträckning måste hemmets medverkan kunna påräknas också som pedagogisk resurs.

– Disciplinen. Det måste vara ordning och arbetsro i klassen. Eleverna måste visa hänsyn till sina kamrater och till läraren. Om läraren t.ex. avbryts flera gånger under lektionens början av elever som kommer för sent – och i värsta fall uppkommer diskussion om orsakerna till förseningarna – har det gått så lång tid innan studierna verkligen kommer igång, att det inte finns tid att genomföra en individualisering som vore önskvärd.

– Tekniska hjälpmedel. Under årens lopp har läromedelsproducenterna tagit fram olika former av hjälpmedel för att underlätta individualiseringen, alltifrån "fylleriböcker" till s k Palin-spel. Grundtanken är givetvis riktig. Skolan får inte sätta ett tak för elevernas ambition och förmåga. Den som snabbt klarat av baskursen skall ges chansen att gå vidare med tilläggsuppgifter. Rimligen borde på sikt datatekniken kunna spela en positiv roll här. Vi har ingen övertro på vad som kan åstadkommas med datorer, men erfarenheten visar trots allt att de flesta barn som konfronteras med datorer blir fascinerade. Om bra program utvecklas borde datorerna när de så småningom börjar finnas ute på skolorna kunna bli ett stöd i strävandena mot ökad individualisering.

3.7.3 Extra undervisning och självstudier

Vi anser att tillgången till extra undervisning (stödundervisning) bör bli större.

Vi anser nämligen att extra undervisning är en av de åtgärder som ofta skall tillgripas för att anpassa skolan till individen. Extra undervisning skall kunna bedrivas på håltimmar, efter skolan, eller under lov.

Vi anser också att självstudier på fritid skall uppmuntras. Det skall vara tillåtet att genom skriftligt och/eller muntligt prov visa att man inhämtat en kurs och få den betygsatt.

Läxor är ett självklart inslag i studierna eftersom de lär eleverna arbeta självständigt och planera sitt arbete.

Det vore också önskvärt om skolan kunde ställa upp med läxhjälp efter skoldagen. Föräldrarnas förutsättningar att hjälpa framför allt högstadieelever med hemuppgifterna varierar. "Läxjour" i ett klassrum eller per telefon skulle vara till stor hjälp både för elever och föräldrar.

3.7.4 Våga prioritera stoffet!

Vi betonar i det följande vikten av baskunskaper. Det är ett uttryck för en prioritering. Det är som det står i Lgr 80: "Mängden av fakta är oändlig." Man måste göra ett urval. Det är viktigt att de elever som inte hinner lära sig hela eller huvuddelen av kursen lär sig just de viktigaste, baskunskaperna.

Antalet ämnen har utökats, liksom det stoff som skall gås igenom i varje ämne. Till detta kommer sådant som yrkesorientering, trafik kunskap, fluorsköljning, politisk information etc. Det talas allt oftare om "stoffträngsel" i skolan. Många lärare påminner om att eleverna i dagens skola får så mycket information via andra kanaler, t.ex. TV, att det skulle vara möjligt att begränsa stoffmängden som skall gås igenom i skolan.

Varje ämne och moment kan var för sig försvaras med relevanta argument och verka mycket angelägna. Det finns också ständigt tryck från olika håll att ytterligare moment och ämnen borde komma in. Undersökningar visar att en orimligt hög andel av de lektioner som ska ingå i ett läsår aldrig kommer till stånd. Det är oacceptabelt. Eleverna måste ha rätt till sina lektioner.

Vi tror att det är nödvändigt att minska stoffträngseln genom att hårdare prioritera mellan ämnen och moment. Till att börja med måste alla de kringaktiviteter av sådant slag som vi nämnde om ovan koncentreras till ett givet tillfälle i veckan utanför andra lektioner.

Vi är för övrigt inte beredda att nu ta ställning till exakt vilka förändringar av timplanerna som bör göras. Detta måste ske i en ordentlig översyn. Vi förutsätter att SÖ:s översynsuppdrag resulterar i ett fylligt underlag för dessa bedömningar. Svenska och matematik sägs av många vara de ämnen som skulle behöva förstärkning i tid.

Vi anser att eleverna efter en gemensam baskurs som ger en referensram och en metod för att lära mer ska ha möjlighet att fördjupa sig inom olika moment i ett ämne. Det innebär att djupa kunskaper om några delar av t ex den svenska historien sätts före mer ytliga men kanske bredare kunskaper som å andra sidan snabbt glöms bort.

3.7.5 Ökade möjligheter till tillval

Möjligheterna till tillval på högstadiet och gymnasiet bör bli större. I dag finns ingen möjlighet att som tillval läsa två språk på högstadiet. Vi anser att behovet av bättre språkkunskaper är så angeläget, att alla elever på högstadiet bör ges möjlighet att förutom engelska studera två främmande språk. Regeringen bör uppdraga åt SÖ att ta initiativ till en försöksverksamhet med utökat språktillval på grundskolans högstadium. Det bör också vara möjligt att läsa ett ordinarie ämne som fördjupningskurs inom ramen för tillvalstiden.

Genom utvecklingen i Östeuropa är behovet av goda kunskaper i såväl tyska som slaviska språk stort. Gymnasieskolans språkprogram måste byg-

gas ut. Det vore värdefullt om möjlighet fanns att studera andra slaviska språk än ryska. Regeringen bör uppdraga åt SÖ att se över gymnasieskolans språkprogram.

Mot. 1989/90
Ub807

3.8 Skolstart för de flesta vid sex års ålder

En förlängning av skolplikten genom införande av skolstart vid sex års ålder skulle få till effekt att det totalt blir mer tid för undervisning i grundskolan. Det skulle både kunna minska stofffrängseln och ge mer tid för inläring av baskunskaper. En tidigarelagd skolstart har även andra aspekter.

En sänkt skolstartsålder skulle innebära en anpassning till internationella förhållanden. I de flesta utvecklade länder inträder skolplikten då barnen är fem eller sex år gamla. Det är numera endast de nordiska länderna utom Danmark och ett fåtal andra länder som låter barnen börja det kalenderår då de fyller sju år.

Förutsättningar skapas för en mjukare övergång från förskola till skola. Skolstart från sex år innebär inte att den pedagogik och det kunskapsstoff som i dag ges i första klass skall gälla även för sexåringarna. En tidigarelagd skolstart skall i stället innebära en blandning av förskolans och skolans pedagogik, där sexåringarna förutom att lära sig grunderna i att läsa-räkna-skriva på ett mjukt sätt kan komma in i skolarbetet. De problem som i dag finns vid övergången mellan förskola och skola borde kunna minskas om man slussas in i skolan på detta sätt.

Om barnen börjar skolan vid sex års ålder kan man bättre utnyttja den kreativitet och nyfikenhet som barnen har i denna ålder.

En tidigarelagd skolstart har föreslagits av många andra. Men ofta menar dessa att skolpliktens längd skall bibehållas. Vi tror att det skulle föra med sig betydande nackdelar och de fördelar med en tidigare skolstart som vi har berört ovan skulle inte kunna utnyttjas. Ungdomar skulle sluta skolan ett år tidigare vilket innebär vid 15 års ålder. För det fåtal elever som inte fortsätter gymnasieskolan skulle det vara olyckligt att komma ut på arbetsmarknaden vid så tidig ålder.

Om den tidigare skolstarten inte samtidigt innebär en förlängning av skolplikten måste det första skolåret för sexåringarna vara identiskt med det dagens sjuåringar. Därmed skulle man förlora den mjukstart som nämndes ovan som en av fördelarna med start vid sex års ålder.

Vid ett införande av tidigare skolstart anser vi att sexåringarna organisatoriskt skall tillhöra skolan och inte förskolan. Det innebär att lågstadielärarna skall ha ansvar för sexåringarnas undervisning. Den överkapacitet som uppstår inom förskolan skall i första hand utnyttjas för att åstadkomma full behovstäckning inom barnomsorgen.

Bytet av nuvarande förskoleår för sexåringar mot ett motsvarande lågstadielår kan göras utan någon kostnad. Stat och kommun har redan i dag kostnader för sexåringars förskola genom att alla erbjuds deltidsförskola och många finns på daghem och hos dagmammor. Vi menar att man kan ersätta statsbidraget till förskolan för sexåringar med ett statsbidrag för en inledande årskurs på lågstadiet. De kommunala kostnaderna för sexåringarnas förskola omvandlas till kommunala skolkostnader samt tillsyn efter skolans slut för dem vilkas föräldrar önskar det.

3.9 Rättvis behandling av fristående skolor

Med uttrycket fristående skolor avser man skolor med enskild huvudman. I Sverige går ca 0,5 procent av eleverna i fristående skolor. Det kan jämföras med Danmark där så många som ca 10 procent av alla barn går i skolor med enskild huvudman. I Danmark kallas dessa skolor friskolor.

I slutet av 1986 fick 31 fristående skolor statsbidrag för sin verksamhet. Ungefär lika många bedrev verksamhet utan statsbidrag. Ett antal skolor har också kommunala bidrag. Statsbidrag för en elev i en fristående skola är 6 500 kronor per år. Statsbidraget för en elev i den vanliga grundskolan är ungefär 17 000 kronor om året.

Skolplikten får enligt skollagen fullgöras i enskild skola. Av § 10 i skollagen framgår att skolstyrelsen i kommunen ska godkänna skolan. Enligt § 34 ska skolan bli godkänd, om den förmedlar en undervisning som "ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som grundskolan förmedlar och skolan även i övrigt väsentligen svarar mot grundskolans allmänna mål".

Med godkännande följer dock inte rätt till statsbidrag. För att en fristående skola ska få statsbidrag krävs i dag att den tillämpar en alternativ pedagogik. Den skall också följa en läroplan som har godkänts av SÖ. Skolan måste ha bedrivit undervisning i tre år innan statsbidrag kan utgå. Förutsättningen för att få statsbidrag till fristående gymnasieskola är i huvudsak densamma, dvs. skolans undervisning ska i någon form utgöra ett komplement till utbildningen inom det allmänna skolväsendet.

Vi anser att det ska stå föräldrar fritt att starta skolor som bygger på för det svenska samhället grundläggande värderingar som demokrati, tolerans och alla människors lika värde. Skolor som inte delar dessa värderingar ska inte tillåtas.

En sådan rätt att starta skolor måste också följas av ekonomiska möjligheter. Det finns ingen anledning att fristående skolor ska leva under sämre villkor än andra. De har ändå speciella förhållanden som kräver ett särskilt engagemang från både lärare och elever. T.ex. är de fristående skolorna ofta mindre än andra och kan därmed inte utnyttja de stordriftsfördelar som ofta finns inom det allmänna skolväsendet. Vi ser inte i första hand fristående skolor som en idéstimulus för den vanliga grund- och gymnasieskolan utan som en självklar rättighet. Sverige har också skrivit på flera internationella deklarationer där denna frihet slås fast. Vi anser också att fristående skolor främjar mångfalden och erbjuder en välgörande konkurrens till det allmänna skolorna.

Det är positivt att regeringen i budgetpropositionen föreslår att friskolornas elever ska inräknas i underlaget för statsbidrag till hemspråksundervisning.

Statsbidragen för de fristående skolorna ska motsvara de statsbidrag som gäller inom det ordinarie skolväsendet och knyts till varje elev. Alla skolor som har minst 12 elever och uppfyller kraven för godkännande enligt skollagen skall ges statsbidrag. Självklart ska också statsbidrag utgå redan från det att skolan har godkänts.

Statens stöd till fortbildning är omfattande. Men de fristående skolornas

lärare har i dag inte tillgång till dessa resurser. Vi anser att ett förändrat system för statsbidrag till fristående skolor måste ge de fristående skolornas lärare möjlighet till fortbildning på samma villkor som andra inom yrket.

Mot. 1989/90
Ub807

3.10 Satsa på baskunskaper

Det skulle vara önskvärt att det gjordes tydligare i läroplanen vilka kunskaper som är oundgängligen nödvändiga för alla elever. Det är uppenbart att allt i läroplanen för grundskolan inte är lika viktigt. För denna kärna av kunskap använder vi begreppet baskunskaper. Vi menar alltså att det finns baskunskaper i alla ämnen, inte bara i svenska och matematik. Det är baskunskaperna som skall prioriteras. Är det nödvändigt med en ännu hårdare prioritering bör baskunskaperna i svenska och matematik – alltså läsning, skrivning och räkning – komma i första rummet. Baskunskaperna bör ges ännu mera tid i grundskolan. Allra viktigast är läsningen eftersom god läsförmåga underlättar inläringen i de andra ämnena.

Det sägs ibland att ett stort antal elever går ut grundskolan utan att kunna läsa, skriva och räkna. Grunden för sådana påståenden är undersökningar där de tillräckliga kunskaperna definierats relativt högt. Den som inte kan läsa motsvarande kraven i årskurs sex definieras t ex som funktionell analfabet. Även om det rimliga i just det uttryckssättet kan diskuteras kvarstår att många elever går ut grundskolan med för dåliga baskunskaper.

I de fall där lärarna på högstadiet märker att bristerna är betydande när det gäller läsning, skrivning och räkning bör en fullständig prioritering av svenska och matematik kunna göras i den elevens studieprogram. I första hand skall resurser till en omfattande specialundervisning mobiliseras, i sista hand får alla andra ämnen på schemat tas bort för den eleven, för att ge tillräcklig tid för träning i skrivning, läsning och räkning.

SÖ har av regeringen fått i uppdrag att ta fram förslag till kursplaner enligt den modell vi här förespråkade, alltså där de mest nödvändiga kunskaperna anges. SÖ har erinrat om de stora svårigheter som är förknippade med ett sådant uppdrag, men enligt besked till riksdagen är verket nu ändå i färd med att försöka förverkliga uppdraget. Vi kan se svårigheterna, men tror att det är viktigt att arbetet fullföljs. För de lärare som finner det nödvändigt att prioritera inläring av baskunskaper framför olika fördjupningsmoment kan t vara av värde att statsmakterna angivit vilket stoff som bör ha prioritet.

3.11 Släpp in föräldrarna!

Föräldrarna har mer eller mindre "tänkts bort" i skolpolitiken. Skolminister Göran Persson har tyvärr uppmuntrat den synen genom sitt uttalande att föräldrarna sällan tillhör "de progressiva krafterna" i skolan. Socialdemokraternas skolsyn är – som det brukar heta – "kompensatorisk": brister i vissa hemmiljöer ska kompenseras av skolan. Därför är man nästan definitionsmässigt emot att lägga ökat ansvar på hemmet. Det är beklagligt. Vi bör gå i motsatt riktning.

Folkpartiet har föreslagit att varje skola skall få en egen styrelse med föräldrarepresentation. Detta har regeringen motsatt sig. I vår skolpolitik spe-

lar föräldrarna en central roll. Ett ökat engagemang från deras sida är, som vi ser det, en av de viktigaste förutsättningarna för att lösa skolans problem.

Vi har tidigare föreslagit att ett skolråd ska inrättas på varje skola. Eftersom vi anser att betydligt fler beslut än idag bör fattas på den enskilda skolans nivå tror vi att det behövs ett beslutsorgan på den nivån. Det bör bestå av rektor som ordförande och representanter för lärare, elever och föräldrar. På detta sätt skulle föräldrarna få möjlighet att medverka i och påverka de enskilda skolornas arbete och planering.

Föräldrarna bör dessutom få chans till mer kontakt med sina barns lärare än vad som ofta är fallet idag. En tanke är att utveckla det som nu kallas kvartssamtal till ett samarbete mellan lärare, elever och föräldrar där diskussion om individuella studieplaner för varje elev kunde föras.

Det är naturligtvis viktigt att varje förälder, efter egen förmåga, visar intresse för sitt barns skolgång. Det räcker med att föräldern vet och intresserar sig för vad som händer i skolan, stimulerar sitt barn inför skrivningar och intresserar sig för resultaten. Allt detta kan synas banalt, men föräldrarna måste känna att även de har en roll i skolarbetet.

I boken *Mer än en kvart om dagen för lärarna* Kjell Lund och Nils-Erik Nilsson framtesen att det är föräldrarnas intresse för barnens skolgång och inte deras klasstillhörighet som påverkar barnens prestationer mest. I en ledare om detta skriver *Upsala Nya Tidning* den 12 augusti "Föräldrarna måste informeras om att det viktiga är att de som föräldrar uppmuntrar sina barn att läsa läxor; inte att själva göra det. Man behöver inte kunna franska för att förmå sin 13-åriga dotter att läsa franska glosor istället för *Vecko-Revyn*. För det krävs snarare en smula föräldrapondus än en akademisk examen."

3.12 En flexiblare gymnasieskola

Ett omfattande utredningsmaterial om framtidens gymnasieskola remissbehandlas för närvarande. Regeringens uttalade avsikt är att förelägga riksdagen ett förslag under nästa budgetår. En ganska intensiv debatt har kommit igång, bl. a. med utgångspunkt från historieämnets behandling. Folkpartister i olika organ avger nu sina remissynpunkter på materialet. Folkpartiets ställningstaganden i alla dessa frågor kommer i anslutning till propositionen, men inför det fortsatta beredningsarbetet vill vi här ange vissa utgångspunkter för vår gymnasiepolitik.

Gymnasiet är någonting annat än grundskolan. De nödvändiga baskunskaperna måste finnas som en grund att stå på. Det är inte gymnasiets uppgift att kompensera brister i grundskolan. I ÖGY-debatten har funnits en tydlig tendens att se gymnasiet bara som en förlängning av grundskolan med växande ansvar att ge eleverna allmän medborgarkompetens. Vi tror att den väg vi förordar, att förbättra och förlänga grundskolan och behålla gymnasiet yrkes- eller högskoleförberedande karaktär, är bättre.

Gymnasiet ska ge yrkesförberedelse åt dem som inte tror sig behöva högskolestudier och förbereda mer teoretiskt inriktade elever för högskolan. För vissa gymnasielinjer kan särskilda förkunskapskrav gälla. Det är grund-

skolans uppgift att tillhandahålla den undervisning och eventuellt extra undervisning som krävs för att eleverna skall kunna komma in på och klara de linjer de önskar.

Mot. 1989/90
Ub807

3.12.1 Valfrihet – också att inte läsa vidare

Gymnasieskolan bör organiseras på ett sätt som innebär valfrihet att välja utbildning eller linje. Men valfriheten måste också innebära möjlighet att för kortare eller längre tid avstå från gymnasieutbildning. Gymnasiet får inte uppfattas eller utnyttjas som en förvaringsplats för ungdomar i avvaktan på att de får arbete eller annan meningsfull sysselsättning.

Det viktigaste dimensionerings- och planeringsunderlaget är naturligtvis ungdomarnas egna val. Så länge det finns ungdomar som vill läsa på gymnasiet men inte får göra det, finns det anledning att utöka antalet platser och se till att det är de mest efterfrågade linjerna som byggs ut snabbast. Eftersom vi vill minska betygens betydelse som urvalskriterium vid högre utbildning, bör andra kompletterande antagningssystem införas. I första hand syftar vi då på antagningsprov. I vissa speciella fall kan anlags- och lämplighets-test komma ifråga.

3.12.2 Öka flexibiliteten!

Det faktum att gymnasieskolan har kommit att bli en skola som omfattar praktiskt taget alla ungdomar i åldern 16 – 18/19 år innebär att det ställs andra krav på gymnasiet än då det huvudsakligen var en förberedelse för fortsatta studier på fackhögskolor eller universitet. Det krävs att gymnasiet har ett utbildningsutbud som ger verklig valfrihet och har möjlighet att tillfredsställa elevernas ofta mycket skiftande önskemål samtidigt som det måste vara utformat för att tillgodose näringslivets och den offentliga sektorns behov av utbildad arbetskraft. Men eftersom gymnasiet har övergått från att vara en utbildningsform för ett fåtal till att istället omfatta praktiskt taget alla ungdomar måste gymnasieskolan också vara beredd att ta ansvar för alla elever på ett annat sätt än tidigare och ge alla en likvärdig utbildning.

Gymnasieskolan har ett ansvar för att elever med skilda begåvningsresurser kan få stöd. Ingen elev får vare sig understimuleras eller tillåtas "halka efter" på grund av bristande hjälp och stöd. Varje elev måste ges möjlighet och resurser att utvecklas utifrån sina förutsättningar.

Men den ambition som statsmakterna har, att hålla samman all utbildning efter grundskolan i en enda skolform, får inte innebära att man också strävar efter att likrikta allt som ryms i gymnasieskolan. Det finns då en uppenbar risk för att gymnasiet bara blir en förlängning av grundskolan och att eleverna inte i tillräcklig grad kan få den specialisering och träning som de behöver för att på bästa sätt förbereda sig för högskolestudier eller arbete.

För att gymnasieskolan ska kunna tillgodose alla de krav som ställs måste den vara flexibel. Det finns i dag möjligheter till särskilda insatser för svaga eller omotiverade elever inom gymnasieskolan. Det är angeläget att detta stöd kan bibehållas och utvecklas.

Det är också angeläget att teoretiskt begåvade elever eller elever med skilda teoretiska specialtalanger får chans att utvecklas. Detta lyckas gymnasieskolan inte alla gånger med i dag.

Vi anser att elever som har speciella förutsättningar för t ex matematik, fysik eller språk skall få chans att utveckla dem inom ramen för specialgymnasier. Dessa kan förmodligen inte bli så många, utan på samma sätt som de särskilda gymnasierna för idrott, bör de ha större rekryteringsområden.

Vi har tidigare, när vi har resonerat om grundskolan, understrukt vikten av att motverka likriktningen av skolan. Även inom gymnasieskolan är det självfallet angeläget att man ger större utrymme för alternativ både vad gäller organisation och pedagogik. Man måste också starkare än idag markera att skolorna har rätt att själva söka lösningar.

En samordning mellan ungdomsgymnasiet och Komvux kan spara pengar och ge bättre service till eleverna – särskilt när nu ungdomskullarna minskar.

Vi tror t. ex. att det vore en fördel om gymnasieskolan på vissa av de teoretiska linjerna prövade det tillvals- och modulssystem som är allmänt i amerikanska skolor. Det innebär i korthet att eleverna ganska fritt efter intresse och yrkes- och studieinriktning får välja ämnen och delämnena – moduler – utöver en fast kärna av några obligatoriska ämnen. Systemet medför en betydande flexibilitet och valfrihet. Eleverna erbjuds att välja delämnena varje termin eller år. Det ger också möjlighet till etappavgång och kombinationer av studier och praktik. Det förutsätter inte heller någon fast linjeindelning. Det ger med andra ord möjlighet till den flexibilitet och valfrihet vi anser det finns för litet av idag.

Flexibiliteten i gymnasieskolan måste också syfta till att avlägsna alla återvändsgränder. För många elever i grundskolan är det svårt att känna sig säkra på vilket utbildningsval de skall göra inför övergången till gymnasiet. Det är inte ovanligt att de så småningom upptäcker att de har valt fel. Utbildningsväsendet i sin helhet måste då ha en beredskap att låta eleverna göra nya val. Det kräver tillgång till kompletteringsmöjligheter, i vissa fall redan under gymnasiet men kanske oftare vid övergången mellan gymnasiet och högskolan. Det finns i detta sammanhang också anledning att påminna om att folkpartiet har förordat ett reformerat antagningssystem till högskolan som bl.a. innebär att sökande utan formell behörighet från gymnasiet efter ett godkänt högskoleprov skall ges tillträde till högre studier. Ett sådant prov kan bli aktuellt för t.ex. sökande som har gått på gymnasiets yrkesförberedande linjer. Visar de genom högskoleprovet att de har tillräckliga förkunskaper för att kunna läsa vid högskolan skall i allmänhet behörighet för högskolestudier därmed anses föreligga utan krav på kompletterande gymnasieutbildning.

3.12.3 Hög kvaliteten!

Ett sätt att höja kvaliteten i gymnasieskolan är att se till att det finns tillräckligt med lektorstjänster och att de är besatta med behöriga innehavare, gärna med doktorsexamen.

Svårigheterna att besätta lektoraten måste mötas med olika åtgärder. Den lönehöjning som förhandlades fram i höstas kan möjligen hjälpa till, även om skillnaden gentemot andra lärarkategorier med kortare utbildningar inte är särskilt stor. Det initiativ regeringen tog förra året på detta område kan säkert också ha sin betydelse.

Vi tror emellertid att en annan uppläggningsmodell av den praktiskt-pedagogiska utbildningen av lektorer skulle ge större resultat. Vi föreslår att den utbildningen för blivande lektorer bör omfatta två utbildningsmodeller. En sådan lösning är mindre kostsam för staten än den nu fungerande utbildningen, samtidigt som den på sikt gör det möjligt att öka antalet utbildningsplatser.

De två utbildningsvägarna är för det första en två terminers kurs på halvfart kombinerad med två tredjedels tjänstgöring med anställning och lön under utbildningstiden. Denna utbildning skall i första hand vara avsedd för lärare i tekniska och ekonomiska ämnen där det råder lärarbrist. För det andra anser vi att bör det finnas en annan praktisk-pedagogisk utbildning om 20 poäng med ersättning till de studerande motsvarande utbildningsbidrag för doktorander. Denna utbildning bör i första hand vara avsedd för blivande lektorer i allmänna ämnen.

Några av de kunskapsbrister som en del elever som lämnar gymnasiet uppvisar tror vi kan härledas till brister redan i grundskolan. Som vi har framhållit tidigare är det en förutsättning för allt kunskapsinhämtande att eleven förstår och kan tillgodogöra sig varje enskilt steg. Det är alltså inte "bara" genom att sätta in kvalitetshöjande åtgärder i gymnasiet som de högskolestuderande kan förbättra sina förkunskaper.

Men det är samtidigt vår uppfattning att genom att göra gymnasieskolan mer flexibel i enlighet med vad vi har skissat kommer det att finnas större möjligheter än idag att genomföra kvalitetshöjande åtgärder av utbildningen.

3.12.4 Yrkeslinjer och lärlingsplatser

På inte obetydliga delar av den svenska arbetsmarknaden är den yrkesutbildning som står till buds underlägsen den som erbjuds i andra jämförbara länder. Folkpartiet har därför betonat vikten av en reformerad yrkesutbildning. Vi accepterade den s. k. ÖGY-utredningens förslag som en utgångspunkt för ett sådant reformarbete även om vi på ett antal punkter har åsikter som avviker från ÖGY:s och den proposition regeringen sent omsider presenterade i ämnet.

Vi anser att yrkesutbildningen kan vara mer flexibel än ÖGY-modellen. Systemet bör i högre grad medge etappavgångar. Det är viktigt att det vid sidan av gymnasiets yrkeslinjer också finns lärlingsutbildningar. På yrkesområden där en tvåårig utbildning visar sig vara tillräcklig är det inget självändamål att förlänga den. Förutom dessa påpekanden stödde vi ÖGY:s inriktning att de flesta yrkesinriktade gymnasieutbildningar borde förlängas med ett år och innehålla ett större inslag av arbetsplatsförlagd utbildning.

Vi anser att introduktionen av den nya utbildningen har skötts illa. De största problemen har uppenbarligen uppstått i samband med den arbetsplatsförlagda utbildningen. För det första dröjde det alltför länge innan avtal träffades mellan parterna på arbetsmarknaden. För det andra har samarbetet mellan skolan och arbetsplatserna inte fungerat tillfredsställande.

Vi föreslog redan från början att de treåriga yrkeslinjerna skulle ges betydligt fler platser när verksamheten väl drogs igång, men föreslog att starten skulle skjutas till i år, för att förberedelserna skulle kunna klaras.

Vi föreslår att antalet intagningsplatser i gymnasieskolan ökas till den nivå SÖ föreslagit, dvs. med 4 000 nya intagningsplatser, vilket är 2 800 fler än regeringen föreslagit. Det bör finansieras genom överföring av medel från anslaget för s.k. ungdomsuppföljning.

Det råder för närvarande stor brist på yrkesutbildad arbetskraft inom näringslivet. För småföretagen är detta särskilt bekymmersamt, eftersom de har små resurser för att aktivt rekrytera personal.

För småindustrin och det svenska hantverket spelar lärlingsutbildning en stor roll. Inte sällan får lärlingen fast anställning i det företag som svarat för lärlingsutbildningen. Vi anser att åtgärder bör vidtas för att öka intresset för gymnasial lärlingsutbildning. Den bör vara ett alternativ till linjer i gymnasieskolan.

Statsbidraget till den gymnasiala lärlingsutbildningen bör förbättras. Statsbidraget bör utgå med 75% första året, 50% andra året och 25% tredje året.

Ett av de största hindren från företagets sida för att anställa är anställningsskyddet. Vi föreslår att möjlighet bör ges att i större utsträckning provanställa lärlingar eller träffa avtal om tidsbegränsad anställning.

Det är väsentligt att lärare, syokonsulenter och andra yrkesrådgivare inom skolan har goda kunskaper om småföretagens förutsättningar och roll i näringslivet.

4. Övriga frågor

4.1 Folkskolans 150-årsjubileum

1992 fyller den svenska folkskolan och därmed också den svenska grundskolan 150 år. Det är ett jubileum att fira. Folkskolereformen, framdriven av de liberala i ständsriksdagen, lade grunden till den svenska demokratin och bidrog starkt till den välfärdsutveckling som ägt rum i vårt land. Vi föreslår att regeringen får i uppdrag att genomföra vissa jubileumsaktiviteter för att celebrera denna viktiga milstolpe i svensk utbildningshistoria.

Jubileet och jubileumsförberedelserna blir särskilt viktiga om de bidrar till att förlänga och fördjupa perspektivet i utbildningspolitiken. Den tilltro till kunskapens och folkbildningens kraft som präglade folkskolereformen behövs också i utbildningsdebatten inför 2000-talet, men nu står vi inför uppgiften att utforma skolan utifrån nya krav och nya förutsättningar.

Det var med stor förvåning vi noterade att det under förra året inte var möjligt att få en bred uppslutning bakom detta krav.

4.2 Anslagsfrågor

I den uppgörelse som föregick riksdagsbeslutet om kommunalisering enades vpk och socialdemokraterna om att minska klasstorlekarna till högst ca 25 elever i varje klass och att satsa mer resurser på lärarnas fortbildning. Därmed är de båda krav på stora anslagsökningar folkpartiet framfört i de senaste årens skolmotioner tillgodosedda.

Kostnaden för den svenska skolan ökar kraftigt under nästa budgetår till

följd av löneavtalen som slutligt undertecknades i december 1989. Den svenska skolans huvudproblem är inte brist på resurser. De viktiga nu är att förändra regelsystemet.

Mot. 1989/90
Ub807

Vi vill i detta sammanhang endast framföra förslag om några, i det stora hela, mindre anslagsförändringar.

Den viktigaste är en större satsning på de yrkesinriktade linjerna i gymnasieskolan – det s.k. ÖGY-försöket. Vi föreslår att 4.000 nya platser inrättas och att den utgiften finansieras från anslaget till den s.k. ungdomsuppföljningen.

De svenska skolorna i utlandet fyller en ovärderlig uppgift för de svenskar som arbetar och lever i andra länder. Dessa skolor verkar emellertid under mycket knappa förhållanden där föräldrarnas egeninsats oftast är avgörande för skolans existens. Bidraget till dessa skolor bör öka med 5 milj.kr. Därvid bör riksdagen också uttala att högstadiet vid den svenska skolan i Costa Del Sol i Spanien skall bli berättigad till bidrag.

I några avseenden finns det också möjligheter att genomföra besparingar inom skolanslagen. Vi har under en följd av år motsatt oss att löntagargenerationerna skall erhålla statsbidrag för sin verksamhet med skolinformatörer. Sådan verksamhet bör organisationerna bekosta med sina egna anslag. Detta innebär en besparing på ca 3,6 milj.kr.

Vi har länge föreslagit att bidraget till den samlade skoldagen ska avskaffas. Så sker i årets budget. Medlen förs emellertid över till ett annat, ihopslaget anslag. Vi vidhåller vår uppfattning och föreslår att anslaget B 11, p 14 Särskilda utvecklingsinsatser minskas med 18 milj.kr.

5. Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skolplikt från sex års ålder,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om målen för skolan,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökade möjligheter för skolor inom det allmänna skolväsendet att skapa en särskild ämnesprofil,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om föräldrars och elevers utökade rätt att välja skola inom det allmänna skolsystemet,
5. att riksdagen hos regeringen begär förslag om ett elevanknutet statsbidragssystem för grundskolan,
6. att riksdagen hos regeringen begär förslag till nya statsbidragsbestämmelser till de fristående skolorna enligt de riktlinjer som presenterats i motionen,
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fortbildningsstöd till lärare vid fristående skolor med statsbidrag.

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att också ett ordinarie ämne på timplanen kan läsas som fördjupningskurs inom ramen för tillvalstiden,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behoven av att komplettera allmän och särskild kurs med också andra former av grupperingar för individualisering,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om elevers rätt till sina lektioner,

11. att riksdagen beslutar att inte ge bidrag till löntagarorganisationerna inom skolans område och därmed under anslaget B 1. Skolöverstyrelsen anslår 3 580 000 kr. mindre än vad regeringen föreslagit,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lokala ledningsorgan (skolråd),

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att inrätta gymnasier med riksintagning också i teoretiska ämnen,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om individuellt utformad studiegång,

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om högstadiet vid den svenska skolan på Costa del Sol,

16. att riksdagen för budgetåret 1990/91 under anslaget B 12. Bidrag till svenskundervisning i utlandet m.m. anslår ett belopp som är 5 000 000 kr. högre än det regeringen föreslagit,

17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inriktningen av fortbildningsinsatserna,

18. att riksdagen beslutar att de graderade betygen i lärarutbildningen, såväl ämnesbetygen som betygen i undervisningsskicklighet, återinförs,

19. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om återinförande av statsbidrag till tjänster som huvudlärare och institutionsföreståndare,

20. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lektorstjänster i gymnasieskolan,

21. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökad möjlighet till språktillval på grundskolans högstadium och om gymnasieskolans språkprogram,

22. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utökad försöksverksamhet med treåriga yrkesutbildningar,

23. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lärlingsutbildning,

24. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om jubileumsaktiviteter i samband med firandet av 150-årsminnet av beslutet om allmän folkskola,

25. att riksdagen beslutar att inte anslå några medel till samlad skoldag och därmed under anslaget B 11 anslår 18 milj. kr. mindre än vad regeringen föreslagit.

Stockholm den 22 januari 1990

Mot. 1989/90

Ub807

Bengt Westerberg (fp)

Ingemar Eliasson (fp)

Karl-Göran Biörsmark (fp)

Birgit Friggebo (fp)

Elver Jonsson (fp)

Daniel Tarschys (fp)

Jan-Erik Wikström (fp)

Kerstin Ekman (fp)

Charlotte Branting (fp)

Sigge Godin (fp)

Ingela Mårtensson (fp)

Anne Wibble (fp)

Lars Leijonborg (fp)